

lade att gå sin väg fram vid var- andras sida. De ha ju, såsom fram- går av historien och erfarenheten, icke alltid varit för varandra, vad två makar skulle vara. Gudstjäs- ten har stundom förtryckt sin maka, musiken, men kanske har än oftare maken, musiken, förhävt sig på makens bekostnad, ja långt ifrån alltid varit honom trogen. Men de höra tillsammans, de två.

Så skulle vi nästan våga sluta dessa här utkastade tankar med de gamla orden ur det Nicenska symbolum om Kristi två naturer, men tillämpade på musik och guds- tjänst: »utan sammanblandning och utan förvandling, men tillika oupp- lösligt och oskiljaktigt förenade». Men rätt ställt blir det väl med för- hållandet mellan musik och guds- tjänst först i samma mån som det får bli slut på detta, jag vill säga »förbannade», som finnas där i allas våra hjärtan och som aposteln Paulus uttrycker så: »alla söka de

sitt eget», och i samma mån som det får börja ljuda ur mänsko- hjärtan — präst- och organist-hjär- tan särskilt — såsom det ljuder i himmelen: *solī Deo gloria* (Gud allena äran). Då först kommer ju också allt på sin rätta plats.

Då blir också till sist allt här- lighet. Då fullbordas ju också på oss det stora ordet av Mästaren: »den som tjänar mig, honom skall min Fader ära». Då bli också vi förhärlligade, men icke med någon självhärllighet, utan därigenom att Gud får förhärlliga sig för oss och på oss. Han skall då också kunna förhärlliga sig genom oss.

Och däruppe i härlligheten skall ju allt vara gudstjänst i egentligaste mening, där skall ju allt vara ett tjänande av, en tillbedjan av And- darnas Fader i ande och sanning. Där blir nog också all musik en gudstjänst i ordets djupaste mening.

Daniel Rudin.

Liturgisk-kyrkomusikaliska strävanden i Nordens kyrkor.

Den framställning beträffande liturgisk-kyrkomusikaliska rörelser i de nordiska kyrkorna, som här skall lämnas, gör icke några ans- språk på att fullständigt behandla ämnet. Dels tillåter icke utrymmet ett mera detaljerat ingående på det- samma, dels har jag ej haft tillfälle att så som sig borde genomgå den härtill hörande litteraturen. Jag måste därför nöja mig med att mot en hastigt skisserad historisk bak- grund antyda de problem, som yppa sig i de olika kyrkornas musikaliska gudstjänstliv, samt ange den rikt- ning, i vilken de synas komma att lösas.

Det nya *liturgisk-musikaliska* moment, som reformationen ska- pade, den evangeliska koralen, var ett radikalt ingripande i de gamla liturgiska formerna. Lika revolutio- nerande, som det allmänna prästa- dömets idé var på det religiösa li- vets område för övrigt, lika genom- gripande blev dess tillämpning i li- turgien i den evangeliska försam- lingssången.

Såsom den kristna kyrkan en gång vid danandet av sin heliga sång skapade något nytt genom sammansmältning av olika element, så framgick ur reformationen på samma sätt en ny gudstjänstform

genom sammanställning av cantus gregorianus och den evangeliska koralen. Båda funnos ju förut, men deras sammanställning, sådan den sker i den evangeliska gudstjänsten, innebar något nytt.

Men denna sammanställning av tvenne skilda element blev den protestantiska gudstjänstens förnämsta liturgiskt-musikaliska problem.

Cantus gregorianus är i sin oföränderlighet och objektivitet, sin världsfrånvändhet och asketism ett vittnesbörd framför allt om det irrationella och övervärldsliga i kyrkans tro. Oupplösligt är den förenad med templets skymning. I denna sång har den romersk-katolska kyrkan funnit ett adekvat uttryck för sin fromhet, sin tillbedjan, sin mystik.

Den evangeliska koralen kommer från stridernas värld. Den är subjektiv och ett barn av sin tid. Den är fylld av tidens och själens nöd och plåga, dess glädje och jubel.

Även i den yttre dräkten framträder skiljaktigheten. Den evangeliska koralen är strofisk, mesure-rad, alltid på modersmålet; cantus gregorianus är recitativisk, rör sig i fri rytm och utgår principiellt från latinet såsom text.

Allteftersom de olika protestantiska kyrkorna kombinerade dessa ovannämnda två moment, skulle man kunna tala om olika gudstjänsttyper i liturgiskt-musikaliskt hänseende. De nordiska kyrkorna tillhöra den lutherska gruppen, som bibehöll altaret och med detta den gamla, rikare mässformen, ty altare och gudstjänstlig musik hava alltid hört samman.

Men anknytningen till den gamla mässformen kunde ske på olika sätt. Det liturgiska problemet framträdde nu, då de evangeliska

koralerna började ersätta mässans liturgiska moment. Ehuru Luthers intention antagligen var att ersätta de för församlingssång avsedda momenten med särskilda liturgiska psalmer, visade sig den vägen emellertid icke framkomlig på grund av bristen på lämpliga sådana. Nästa steg var då, att man fick frihet att välja psalm på det ifrågavarande stället, men detta betydde en upplösning av den gamla mässans tankegång och sammanhang.

Man kan därför på protestantisk mark tala om mässformer av »gregoriansk» eller av »psalmtyp», psalm här då taget i betydelsen evangelisk koral.

Som en sådan »psalm-mässa» framstår den första tryckta danska evangeliska gudstjänstordningen, den s. k. Malmömässan av år 1528, vilken haft en grundläggande betydelse för den danska kyrkans liturgi. Här äro bl. a. introitus, kyrie, graduale, alleluja, credo o. s. v. ersatta med danska psalmer.

Emellertid uppstod i Danmark, ungefär samtidigt med Johan III:s försök till en liturgisk renässans i vårt land, emot det alltför starka inskränkandet av den gregorianska sången en kraftig reaktion, som i många avseenden betecknar en höjdpunkt i den danska kyrkans liturgiska sång¹. Thomissøns Salmebog 1569, den danska kyrkans klassiska psalmbok, och Jespersøns Graduale 1573 äro framför allt denna epoks litterära källor. Den kännetecknas främst genom återinförande i större utsträckning av gregoriansk sång jämte latinet som kyrkospråk. Dessutom kommer detempore-principen i vidsträcktaste mån till genomförande.

Denna liturgisk-musikaliska blomstringsperiod varade ett stycke in

¹ Se E. Abrahamsen, Liturgisk Musik i den danske Kirke efter Reformationen, Köpenhamn 1919.

på 1600-talet (Jesperssøns Graduale trycktes sista gången 1637), och därefter vidtager en avknappnings- och upplösningsperiod i liturgiskt hänseende, som sträcker sig fram till våra dagar.

Christian V:s Kirkeritual 1685 med Altarboken av år 1688 och Kingos Graduale av år 1699 lägga grunden till den följande utvecklingen. Mässan blev musikaliskt fattig, cantus gregorianus utmönstrades. Såsom exempel må nämnas, att introitus enligt Ritualen ersattes av ett orgelpreludium, vilket dock 1778 utbyttes mot en ingångspsalms. Kyrie, gloria, credo och agnus dei äro ersatta med psalmer, sanctus och pax m. m. uteslutna. I Kungl. rescriptet av 1802 är kyrie helt försvunnet. En liturgisk oformlighet innebär föreskriften, att credopsalmen och gloriapsalmen skulle alternera, varvid den förra skulle sjungas omedelbart efter ingångspsalmen.

Här är sålunda det gamla mässbegreppet upplöst. De särskilda momentens liturgiska betydelse är förgäten och gudstjänstordningens ursprungliga sammanhang förlorat.

Som mässmusiken icke är auktoriserad, mässas det på många olika sätt. På 1700-talet komma melodierna ur Thomissøns psalmbok ur bruk. Den nu mest använda mässmusiken är samlad av J. Wiberg i hans Messemelodier 1832. Om den säger en dansk liturgisk förf., att den »i trivialitet söker sin like i allt vad någonsin skrivits av liturgisk musik». I Viggo Sannes Messebog möter också »en trivial melodi», som möjligen är av äldre ursprung men överförs till modernt g-moll. Hartmanns »Liturgisk Musik» företräder en modernare, melodiskt rikare utstyrd mässmusik, som nästan erinrar om operarecitativet.

(Forts.)

G. Lindberg.

Svenska Margaretakyrkan i Oslo.

År 1911 invigdes Arvika nya kyrka, uppförd efter ritningar av Tengbom. Samme konstnär fick 12 år senare fullborda en ny kyrkobyggnad, Högalidskyrkan i Stockholm. År 1914 invigdes Engelbrektskyrkan i Stockholm, uppförd av Wahlman, vilken likaledes 12 år senare fick se sin Margaretakyrka i Oslo för första gången slå upp sina portar.

Det är något mycket ovanligt och av största intresse att med fyra så betydande byggnadsverk som dessa få följa tvenne stora konstnärers utveckling.

Arvikakyrkan är ett barn av en genombrottstid inom svensk byggnadskonst. Det visar tydligt den blandning av gott och ont den ut-

gör. Ett utomordentligt vackert läge, goda proportioner och en manligt fast uppbyggnad äro dess bestående värden och förtjänster, under det att dess råa behandling av inventariernas detaljer och färg är något för vår tid osmältbart och främmande. Ligger det något av genombrottstidens trevande och osäkerhet över Arvikakyrkan, visar Högalidskyrkan en mogen mästare, som utan tvekan förstår att målmedvetet och konsekvent genomföra en konstnärlig idé. Ofärgade, grålila putsytor hos väggar och valv binda samman rummet till en enhet på samma gång som de bilda en god bakgrund för inventarierna med sin rikare färgutsmyckning. Vid denna färgutsmycknings utfö-